

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Σ. ΣΤΑΜΑΤΗ

Ο ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΝ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ
ΚΑΙ Ο ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΩΝ
ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

ΤΟΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΝΔΡΕΟΥ ΣΙΔΕΡΗ & ΣΙΑΣ
ΟΔΟΣ ΒΕΡΑΝΖΕΡΟΥ 24
ΑΘΗΝΑΙ 1961

Scl
S 64

Akademie der Wissenschaften der DDR
Zentralinstitut für Alte Geschichte u. Archäologie
Bibliothek

Ο ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Ο ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν εἶναι μόνον οἱ ἰδρυταὶ καὶ θεμελιωταὶ τῶν ἐπι-
στημῶν, τοὺς καρποὺς τῶν ὁποίων δρέπει ἡ ἀνθρωπότης σήμερον, ἀλλὰ εἶναι
καὶ ὁ πρῶτος πεπολιτισμένος λαός, ὁ ὁποῖος ἐπενόησε τὸν ἀθλητισμὸν καὶ τὸ
θέατρον.

Ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ καθορίσῃ πότε ἐγένεν ἡ ἀρχὴ τῶν
ἀθλητικῶν ἀσκήσεων καὶ ἀγώνων. Κατὰ τὴν μυθολογίαν ὁ Ἡρακλῆς με-
τέσχεν ἀγώνων, οἱ ὁποῖοι ἐτελέσθησαν ἐν Ὀλυμπίᾳ. Οἱ ἀθλοὶ τοῦ Ἡρα-
κλέους ἀποτελοῦν τεκμήριον ὅτι τὸ ἀθλητικὸν πνεῦμα ἀνεπτύχθη ἐν Ἑλλάδι
κατὰ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν. Αἱ πρῶται γραπτὰ μαρτυρίαι περὶ ἀθλητικῶν
ἀγώνων παρέχονται ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου, ἐκ τῆς Ἰλιάδος τοῦ ὁποίου πληρο-
φοροῦμεθα ὅτι ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰς διακοπὰς τῶν πρὸ τῆς Τροίας
μαχῶν ἐτέλει ἀθλητικοὺς ἀγῶνας¹. Θεωρεῖται βέβαιον ὅτι οἱ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες
ἀπετέλουν ἀναπόσπαστον μέρος τῆς θρησκευτικῆς λατρείας τῶν Ἑλλήνων, οἱ
ὁποῖοι ἦσαν βαθύτατα θρησκευόμενος λαός.

Δὲν εἶναι γνωστὸν πότε οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, οἵτινες κατ' ἀρχὰς ἦσαν
τοπικοί, ἀπέκτησαν Πανελληνίον σημασίαν. Θεωρεῖται πιθανὸν ὅτι ὁ θεῦλος τοῦ
Ἡρακλέους συνέβαλεν ὅπως οἱ Ἕλληνες παραδεχθοῦν τὴν Ὀλυμπίαν ὡς
τόπον τελέσεως ἀγώνων Πανελληνίου ἐνδιαφέροντος.

Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Ἡρακλῆς ἐγεννήθη ἐν Θήβαις καὶ ἦτο θείας
καταγωγῆς. Ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐθαυμάζετο ὡς τὸ πρότυπον τοῦ ἰδεώδους ἀν-
θρώπου. Τὸ κάλλος καὶ ἡ ἀρετὴ ἦσαν ἰδιότητες καὶ χαρίσματα ἀπαντώμενα εἰς
τὸ πρόσωπον τοῦ Ἡρακλέους. Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ὅπως καὶ ὅλοι
οἱ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων, ἀπετέλουν τὸ μέσον ἐκφράσεως τῆς ὑπερτά-
της ἀνθρωπίνης προσπαθείας διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀρετὴν. Εἶναι φανερὸν ὅτι
ὑπὸ τὴν τοιαύτην σημασίαν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων οἱ κανονισμοὶ διὰ τὴν
διεξαγωγὴν αὐτῶν ἦσαν λεπτομερεῖς καὶ αὐστηροί.

¹ Ἡ ἄλωσις τῆς Τροίας τοποθετεῖται περὶ τὸ ἔτος 1184 π. Χ.

Ἡ συμμετοχὴ εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἐπιτρέπετο μόνον εἰς τοὺς ἐλευθέρους ἐκ καταγωγῆς Ἑλλήνας, παῖδας καὶ ἄνδρας, τοὺς ἔχοντας ἀνεπίληπτον διαγωγὴν. Πρὶν ἀρχίσουν οἱ ἀγῶνες οἱ ἀθληταὶ ὠρκίζοντο εἰς εἰδικὴν τελετὴν ὅτι ἐπὶ δέκα μῆνας προεπονοῦντο εἰς τὴν πατρίδα των συνεχῶς καὶ ἄνευ διακοπῆς τινος. Ἐκτὸς τῶν ἀθλητῶν ὠρκίζοντο καὶ οἱ κριταὶ τῶν ἀγῶνων, ὅτι θὰ κρίνουν δικαίως καὶ ἄνευ δωροδοκίας τοὺς ἀγωνιζομένους, ὡς πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ Π α υ σ α ν ί α ς : «ὄσοι τοὺς παῖδας ἢ τῶν ἵππων τῶν ἀγωνιζομένων τοὺς πῶλους κρίνουσι ἐπὶ δικαίῳ καὶ ἄνευ δώρων ποιῆσθαι τὴν κρίσιν» (V 24 κ. ἔξ.).

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν τῶν τελευταίων ἀγωνισμάτων ἐστεφανοῦντο εἰς εἰδικὴν τελετὴν οἱ ἀθληταὶ ἐκ κλάδων κοτίνου (ἀγριελῆς). Οἱ κλάδοι αὐτοὶ ἦσαν δέκα ἑπτὰ, ὅσα καὶ τὰ ἀγωνίσματα καὶ ἐλαμβάνοντο μόνον ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἀγριελῆν, ἡ ὁποία εἶχε φυτευθῆ εἰς τὸν ἐντὸς τῆς Ἄλτιος χῶρον, ὅστις ἐκαλεῖτο Πάνθειον. Τὸ Πάνθειον εὕρισκετο δεξιὰ τοῦ ὀπισθοδόμου τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Ἰ φ ι τ ο ς ἀνήκων εἰς τὸ γένος τῶν μάντεων Ἰαμιδῶν ἐφύτευσε τὴν ἀγριελῆν αὐτὴν κατόπιν χρησμοῦ τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν. Περὶ τοῦ κοτίνου τῆς Ὀλυμπίας καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγωνισμάτων γράφει τὰ ἐξῆς ὁ παλαιὸς σχολιαστὴς τοῦ Π ι ν δ ᾶ ρ ο υ (Ὀλ. III 60) : «Τὸ Πάνθειον ἐν ᾧ πεφύτευται ἡ ἐλαία, ἣν δρέπει ἀμφιθαλῆς παῖς χρυσοῦ δρεπάνῳ κλάδους ἰζ' τέμνων, ὅσα καὶ τὰ ἀγωνίσματα». [Ἑρμηνεία : Τὸ Πάνθειον, ὅπου ἔχει φυτευθῆ ἡ ἐλῆ ἀπὸ τῆς ὁποίας παιδί, τοῦ ὁποίου ζοῦν καὶ οἱ δύο γονεῖς, κόπτει διὰ χρυσοῦ δρεπάνου 17 κλάδους, ὅσα ἦσαν καὶ τὰ ἀγωνίσματα].

Ὑποστηρίζεται ὑπὸ τινων ὅτι τὰ ἀγωνίσματα ἦσαν 17 μόνον ἀπὸ τοῦ 200 π. Χ. καὶ ἐντεῦθεν. Ἡμεῖς θεωροῦμεν ὅτι ἡ πληροφορία τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Π ι ν δ ᾶ ρ ο υ εἶναι ἀκριβῆς δι' ὅλον τὸ διάστημα τελέσεως Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων. Καὶ τοῦτο, διότι ὁ ἀριθμὸς 17 ἦτο ἱερὸς διὰ τοὺς Ἑλλήνας, ὅπως ἱεροὶ ἐθεωροῦντο καὶ οἱ ἀριθμοὶ 7 καὶ 10 τῶν ὁποίων ὁ 17 εἶναι ἄθροισμα. Ἡ ἱερότης τοῦ ἀριθμοῦ 7 πιθανὸν νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν διάρκειαν ἐκάστης τῶν φάσεων τῆς σελήνης. Ὁ ἀριθμὸς 7 ἐσυμβόλιζεν ἀκόμη καὶ τὸν Θεόν. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς διατηρεῖ καὶ σήμερον τὴν παράδοσιν αὐτὴν ὅταν λέγῃ ἐφτάψυχος, ἐφταμόναχος, θεομόναχος. Ὁ ἀριθμὸς 10 ἐθεωρεῖτο ἱερὸς, διότι ἀπετέλει τὴν βάσιν τοῦ ἀριθμητικοῦ συστήματος (δεκάς, ἑκατοντάς, χιλιάς, μυριάς κλπ.). Καὶ ἀπὸ τὴν Ὀδύσειαν τοῦ Ὀ μ ῆ ρ ο υ πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ ἀριθμὸς 17 ἦτο ἱερὸς διὰ τοὺς Ἑλλήνας, ὅταν διαβάζωμεν τὸν διάλογον, ὅστις ἔλαβε χώραν εἰς τὸν Ἄδην μεταξὺ τῶν ψυχῶν τοῦ Ἀ γ α μ ῆ μ ν ο ν ο ς καὶ τοῦ Ἀ χ ι λ λ ῆ ω ς. Λέγει λοιπὸν ἐκεῖ ὁ Ἀ γ α μ ῆ μ ν ω ν : «Ἐέρεις Ἀ χ ι λ λ ῆ α, ὅταν σκοτώθηκες στὴν Τροία σὲ κλαίγαμε ὅλοι 17 μέρες». [Ἐπτὰ δὲ καὶ δέκα μὲν σε ὁμῶς νύκτας τε καὶ ἡμᾶρ κλαίομεν ἀθάνατοί τε θνητοί τ' ἀνθρώποι] (ω 63). Παρὰ τοῦ Θ ο υ κ υ δ ῖ δ ο υ ἐπίσης πληροφοροῦμεθα ὅτι κατὰ τινὰ συμφωνίαν σπονδῶν μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων μερῶν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἔδωσαν τοὺς ὄρκους 17 πρέσβεις ἕξ ἐκάστης πόλεως. [Ὁμνύντων δὲ τὸν ἐπιχώριον ὄρκον ἐκάτεροι τὸν μέγιστον ἑπτὰ καὶ δέκα ἐκάστης πόλεως] (V 18, 15). Ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἀκόμη ἡ πληροφορία τοῦ Πλάτωνος, καθ' ἣν ὁ μαθηματικὸς Θεόδωρος ὁ

Κυρηναῖος ἀποδεικνύων ἐν Ἀθήναις τὸ ἀσύμμετρον τῆς τετραγωνικῆς ῥίζης τοῦ 3 τοῦ 5 κλπ. ἐσταμάτησε εἰς τὴν ἀπόδειξιν τοῦ ἀσύμμετρου τῆς τετραγωνικῆς ῥίζης τοῦ 17. [*Περὶ δυνάμεών τι ἡμῖν Θεόδωρος ὅδε ἔγραφε τῆς τε τρίποδος πέρι καὶ πεντέποδος ἀποφαίνων δι μήκει οὐ σύμμετροι τῇ ποδιαία, καὶ οὕτω κατὰ μίαν ἐκάστην προαιρούμενος μέχρι τῆς ἐπτά καὶ δεκάποδος· ἐν δὲ ταύτῃ πως ἐνέσχετο*] (Θεαίτητος 147 d - 148 b). Ἄλλὰ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κινόνων τῆς μακρᾶς πλευρᾶς τοῦ Παρθενῶνος, οἱ ὁποῖοι εἶναι 17, συμβολίζει τὴν ἱερότητα τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ. Εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι, ἐν ᾧ ὁ ἐπίσημος ἀριθμὸς τῶν ἀγωνισμάτων ἦτο 17, οἱ Ἑλλανοδίκαι εἶχον ἐκάστοτε τὸ δικαίωμα προσθέσεως ἢ ἀφαιρέσεως δευτερευόντων τινων ἀγωνισμάτων.

Ἡ παράβασις τῶν κανονισμῶν τῶν ἀγώνων

Παρὰ τοῦ Π α υ σ α ν ῖ ο υ καὶ ἄλλων συγγραφέων πληροφορούμεθα ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν ἐνακοσίων ἔτῶν περίπου αἱ περιπτώσεις παραβάσεως τῶν κανονισμῶν ἦσαν ἐλάχισται. Οὕτω, κατὰ τὸ 484 π. Χ. ὁ ἐκ Κρότωνος τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καταγόμενος Ὀλυμπιονίκης Ἀ σ τ υ λ ο ς εἶχε δηλωθῆ ὅτι κατήγετο ἐκ τῶν Συρακουσῶν τῆς Σικελίας, λαβὼν χρήματα παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν Συρακουσῶν, ἐπιθυμοῦντος ὅπως ἡ πρωτεύουσά του ἀναγραφῆ εἰς τὸν κατάλογον τῶν Ὀλυμπιονικῶν πόλεων. Οἱ συμπολίται ὅμως τοῦ Ἀ σ τ ῦ λ ο υ Κροτωνιάται κατέσχεσαν τὸ σπίτι του καὶ ἐκρήμνισαν τὸν ἀνδριάντα του.

Κατὰ τὸ 420 π. Χ., ὅτε οἱ Σπαρτιᾶται εἶχον ἀποκλεισθῆ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, ὁ Σπαρτιάτης Λ ῖ χ α ς εἶχε δηλώσει τὸ ἄρμα του ὡς προερχόμενον ἐκ τοῦ Δήμου τῶν Θηβαίων. Ὅταν μετὰ τὴν νίκην του ἀνεκαλύφθη ἡ παράβασις τῶν κανονισμῶν οἱ Ἑλλανοδίκαι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐδέχοντο νὰ ἀναγράψουν τοῦτον εἰς τὸν κατάλογον τῶν νικητῶν.

Ὡς πρώτη δωροδοκία ἀθλητῶν ἀναφέρεται ὅτι ἔλαβε χώραν κατὰ τὸ 388 π. Χ. ὅτε ὁ Θεσσαλὸς πυγμάχος Ε ὕ π ω λ ο ς ἐπλήρωσε τοὺς τρεῖς ἀντιπάλους του καὶ ἀνεδείχθη νικητῆς (Παυσ. V 21, 2). Καὶ οἱ τέσσαρες ἐτιμωρήθησαν διὰ χρηματικῷ προστίμου.

Κατὰ τὸ 332 π. Χ. ὁ Ἀθηναῖος Κ ά λ λ ι π π ο ς, ἀθλητῆς τοῦ πεντάθλου, ἐπλήρωσε τὸν ἀντίπαλόν του καὶ ἀνεδείχθη νικητῆς. Καὶ οἱ δύο ἐτιμωρήθησαν διὰ προστίμου (Παυσ. ἐν. ἀν.). Τὰ πρόστιμα, φαίνεται, ἐπληρώνοντο ἀπὸ τὰς πόλεις καταγωγῆς τῶν ἀθλητῶν. Ὁ Δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἤσκησεν ἔφεσιν κατὰ τῆς ποινῆς τοῦ Κ α λ λ ῖ π ο υ καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν τὸν διάσημον δικηγόρον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Ὑ π ε ρ ε ἰ δ η ν διὰ τὴν ὑποστήριξιν αὐτῆς ἐνώπιον τοῦ ἀρμοδίου Δικαστηρίου. Ἡ ἔφεσις ὅμως ἀπερρίφθη καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ πληρώσουν τὸ πρόστιμον. Ἀπὸ τὰ πρόστιμα ἐκ τῆς παραβάσεως τῶν κανονισμῶν ἐλαμβάνοντο τὰ ἔξοδα διὰ τὴν ἀγορὰν πλακῶν εἰς τὰς ὁποίας ἀνεγράφοντο αἱ παραβάσεις. Αἱ πλάκες αὐταὶ ὠνομάζοντο Ζᾶνες καὶ ἦσαν τοποθετημέναι ἐντὸς τῆς Ἀλτιος, τοῦ ἱεροῦ χώρου τῆς Ὀλυμπίας.

Τὰ ἔξοδα τῶν ἀθλητῶν καὶ αἱ ἀπαιτήσεις των

Οἱ πλούσιοι, οἱ ὅποιοι κατὰ κανόνα μετεῖχον εἰς τὰς ἀρματοδρομίας καὶ ἵπποδρομίας κατέβαλλον οἱ ἴδιοι τὰς δαπάνας μεταβάσεως καὶ ἐπιστροφῆς, ὡς καὶ διαμονῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ. Οἱ ἀθληταὶ ὅμως τῶν ἄλλων ἀγωνισμάτων προήρχοντο κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν λαϊκῶν στρωμάτων καὶ δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ καταβάλλουν τὰς δαπάνας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν μεγάλαι. Τὰς δαπάνας αὐτὰς ἀνελάμβανον αἱ πόλεις τῆς καταγωγῆς των, αἱ ὁποῖαι ἠμιλλῶντο νὰ ἀποκτήσουν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους Ὀλυμπιονίκας. Κατὰ τὴν παράδοσιν πολλαὶ πόλεις ἐκρήμιζον τὰ τεῖχη των διὰ νὰ ὑποδεχθῶν τοὺς Ὀλυμπιονίκας. Ἐκτὸς ὅμως τῆς τιμῆς αὐτῆς αἱ γενέτειραι τῶν Ὀλυμπιονικῶν πόλεις παρεῖχον εἰς αὐτοὺς καὶ χρηματικὰς ἀμοιβάς. Σὺν τῷ χρόνῳ αἱ χρηματικαὶ ἀπαιτήσεις τῶν πρωταθλητῶν ἐγίνοντο μεγαλύτεραι. Διὰ τὰς Ἀθήνας τοῦλάχιστον ἔχομεν περὶ τούτου γραπτὴν μαρτυρίαν. Ὁ Σόλων, ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐκ τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, εὐρεθεὶς πρὸ τῶν μεγάλων ἀξιώσεων τῶν πρωταθλητῶν διὰ χρηματικὰς ἀμοιβὰς ἠναγκάσθη νὰ καθορίσῃ αὐτὰς διὰ νόμου. Ἴδου τί γράφει σχετικῶς ὁ βιογράφος τοῦ Σόλωνος, Διογένης ὁ Λαέρτιος, συγγραφεὺς τοῦ τρίτου περίπου αἰῶνος μ. Χ. «*Συνέστειλε δὲ καὶ τὰς τιμὰς τῶν ἐν ἀγῶσιν ἀθλητῶν, Ὀλυμπιονίκη μὲν τάξας πεντακοσίας δραχμὰς, Ἰσθμιονίκη δὲ ἑκατὸν καὶ ἀνὰ λόγον ἐπὶ τῶν ἄλλων*». [Ἑρμηνεία. Περιώρισε δὲ (ὁ Σόλων) καὶ τὰς ἀμοιβὰς τῶν ἀθλητῶν, οἱ ὅποιοι μετεῖχον εἰς τοὺς ἀγῶνας, καθορίσας (διὰ νόμου) διὰ μὲν τὸν Ὀλυμπιονίκην πεντακοσίας δραχμὰς, διὰ δὲ τὸν Ἰσθμιονίκην ἑκατὸν καὶ ἀναλόγως διὰ τοὺς νικητὰς τῶν ἄλλων ἀγώνων] (Σόλων, 55 κ.έ.)

Ὁ Δίων ὁ Χρυσόστομος (I LXVI, 11) παρέχει τέλος τὴν πληροφορίαν ὅτι εἷς ἐπαγγελματίας πρωταθλητῆς κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα π. Χ. ἔλαβε πέντε τάλαντα διὰ νὰ ἐμφανισθῇ καὶ κοσμήσῃ διὰ τῆς παρουσίας του μίαν ἐορταστικὴν τελετὴν. Τὸ ποσὸν αὐτὸ ἀπετέλει διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὀλόκληρον περιουσίαν.

ZUSAMMENFASSUNG

Nach Erwähnung der Entstehung der olympischen Spiele wird die Nachricht eines alten Pindar - Kommentators (Olymp. III 60), dass es 17 verschiedene olympische Wettkampfarten gab, in Zusammenhang mit der auch sonst nachzuweisenden Heiligkeit dieser Zahl bei den Griechen gebracht [Homer Od. ω 63, Thukydides V 18, 15, Platon Theaet. 147 d, 17 Säulen der Längsseite des Parthenon]. Behandelt werden weiter einige Verstöße gegen die Spielregeln, so wie das solonische Gesetz, das dem Olympiasieger 500 Drachmen, dem Isthmiasieger 100 Drachmen zuspricht.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Διογένους Λαερτίου : I, Σόλων.
2. Πausανίου ; Ἡλιακά, Α, Β.
3. Pauly - Wissowa R. E. Ὀλύμπια. Ὀλυμπιονίκης.
4. Ἰωάν. Καλλιτσουνάκη : Ἑπταδικαὶ ἔρευναί.
5. Εὐαγ. Σταμάτη : Ἐπὶ τοῦ μαθηματικοῦ χωρίου τοῦ Θεαιτήτου τοῦ Πλάτωνος, Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 12.1.1956, 31.1.1957.